

Statsvetenskapliga förbundet

Förbundsredaktör: Magnus Erlandsson

Förbundsredaktören har ordet

Det har säkert inte undgått någon – med intresse för en eventuell koppling mellan resurser och kvalitet – att ett särskilt avsnitt i de senaste statsbudgeterna vikts åt högre ersättning till humaniora och samhällsvetenskap. De sammanlagt 800 miljoner kronor som dessa utbildningsområden förstärks med, från 2011 till 2013 – med effekten att ersättningsbeloppet per helårsstudent stigit med cirka 30 procent jämfört med 2011 – ses av regeringen som ett svar på senare års utveckling, där ”den lärarledda tiden har minskat parallellt med att studentgrupperna har ökat”¹.

Bland annat får Malmö högskola i denna så kallade kvalitetssatsning drygt 23 miljoner kronor, Linnéuniversitet knappt 30 miljoner kronor och Stockholms universitet nära 90 miljoner kronor. Tuffa lokala budgetförhandlingar kan säkert påverka i vilken utsträckning som regeringens kvalitetssatsning verkligen betyder fler timmar med lärare för varje elev. Men regeringens öronmärkta peng bör vara ett mycket gott argument för landets alla statsvetenskapliga institutioner att ha med sig in i styrelserummen. (I budgeten är regeringen nära på övertydlig – satsningen ska stärka kvaliteten, inte läggas på andra poster eller kompensera för andra eventuella ekonomiska bortfall.)

OSÄKER FRAMTID

Samtidigt pressas lärosätena av insikten om att ungdomskullarna och därmed statsanslaget krymper under kommande år. Eftersom de ekonomiska konsekvenserna av det

minskade utbildningsuppdraget är svåra att överblicka, har några högskolor och universitet redan (och återigen) infört stopp för tillsvidareanställningar, gällande all personal, även lärare.²

Som en försiktighetsåtgärd må stoppet vara motiverat, inför risken att annars stå övertaliga.³ Men hur möter och förebygger man egentligen bäst hotet om minskad efterfrågan på utbildning och reducerade anslag från statsmakterna?

Den här texten kommer att kasta fram några offensiva förslag på hur vi får fler av dem som söker sig till högre utbildning att välja just statsvetenskap – och hur några av de ungdomar som (eventuellt) uteblir kan ersättas med betalande privata och offentliga tjänstemän mitt i karriären!

FLER TIMMAR GER NÖJDARE STUDENTER

Högskolan Kristianstad lockade för ett par år sedan lärarstudenter med orden ”minst nio timmar lärarledd tid per vecka”, vilket väl placerar dem i ett slags inofficiellt vinnarbås i samhällsvetarligan. Men för en gymnasieelev och potentiell student måste det ändå låta som rena semestern. Enligt en undersökning av Lunds universitets studentkårer hade studenter som i Lund läste etnologi eller ekonomisk historia färre än tre timmar i veckan med lärare, att jämföra med de minst tretton lärarledda timmar i veckan som

1 Prop 2012/13:1, Utgiftsområde 16, sid 77.

2 Malmö högskola (2012), *Oklar framtid leder till anställningsstopp*, webbartikel, 15 november 2012 (<http://www.mah.se/Nyheter/Nyheter-2012/Oklar-ekonomi-bidrar-till-anstallningsstopp>)

3 Kritiker menar dock att det är fel att som regeringen planera högskolornas dimensionering genom att räkna antalet 20-åringar. Se till exempel Universitetsläraren, 2/2012: ”Den demografiska utvecklingen hotar inte lärosätenas framtid.”

erbjöds studenter vid Lunds tekniska högskola.⁴ Den typiska statsvetarstudenten befinner sig förmodligen någonstans i botten av denna lite dystra lista, med mellan fyra och i bästa fall sex timmars undervisning per vecka.

Men regeringen, som sagt, har i budgetpropositionen varit tydlig. Andemeningen i kvalitetssatsningen är bland annat att ”de som läser statsvetenskap ska få möta sina lärare oftare!”. Den 30-procentiga anslagsökningen, om den översattes till timmar (allt annat lika), skulle med lite kreativ matematik flytta upp spannet till mellan sex och åtta timmar i veckan. Låt säga att det gjordes till en målsättning för landets statsvetenskapliga institutioner – så har vi ett första recept för att locka fler till statsvetenskapen.

- 6-8 timmars lärarledd undervisning per vecka!

KVALITET – ETT FÖRSÄLJNINGSGRUNDLAG

Man kan tycka vad man vill om Högskoleverkets utvärdering, men hur orättvis stämpeln ”bristande kvalitet” än kan upplevas måste förstås institutionerna göra allt som står i deras makt för att tvätta bort den – enklast genom att förtjäna ett högre betyg vid den uppföljande granskningen (lejonparten av blivande studenter tar knappast del av den kritik som riktats mot utvärderingens metod och resultat). Och de lärosäten som belönats med högsta betyg bör nu både anstränga sig för att säkra kvaliteten och bistå sina mindre lyckade disciplinkollegor med råd och tips. Alla tjänar på om statsvetenskap som ämne på ett positivt sätt utmärker sig i jämförelser.

- Mycket hög kvalitet på landets samtliga statsvetenskapliga utbildningar!

MARKNADSFÖRING UNDERSKATTAD

En snabb, högst ovetenskaplig undersökning ger vid handen att många av landets statsvetenskapliga institutioner kan öka sin

attraktionskraft bara genom att på sina webbplatsers förstasidor presentera sig bättre, snyggare, intressantare – ur perspektivet hos en student som söker både ett spännande ämne och ett givande framtida arbetsliv. Jag vill helst inte trampa någon på tårna, men ta en titt på hemsidorna för ämnet i Lund, Örebro, Halmstad och Högskolan Dalarna så förstår ni vad jag menar.

Göteborg har en stilren hemsida, men viker mest skärmplats åt att framhålla sig själv som väldigt framgångsrik, och lite plats – åtminstone på förstasidan – åt varför man överhuvudtaget ska läsa statsvetenskap (och inte bara de många artiklar och böcker som institutionens forskare publicerar). Uppsala inleder med att lyfta fram sina 400 års erfarenhet av forskning och undervisning i statsvetenskap, vilket väl knappast vore en PR-strategs första förslag på en säljande text.

Varför tycks så många rikta sig mot bibliometriskt intresserade granskare eller potentiella forskare? Och så få direkt till studenten som surfar efter en utbildning? Varför inte istället inleda med allt man kan fördjupa sig i – eller bli efter några terminer statsvetenskap: riksdagsledamot, statsminister, lobbyist, omvärldsanalytiker, utredare, journalist, kommunikatör, kvalificerad tjänsteman i stat, kommun, landsting som snart skriker efter nya, kompetenta medarbetare?

Och vad med alla andra kanaler, så som alumini, annonser, twitter, bilagor och broschyrer? Nog borde statsvetenskapen, som ju i sitt ämne rymmer experter på politisk kommunikation, påverkan, beslutsteori och värderingsförskjutningar, kunna bli bättre på att locka och fånga lite vilsna studenter.

- Låt de statsvetenskapliga institutionernas hemsidor bli vassare vapen i konkurrensen om studenter! Och utveckla gamla och nya kanaler för att sprida insikten om att statsvetenskapen är ett ämne för alla som vill jobba med alla typer av samhällsfrågor!

SAMVERKAN EN VÄG TILL ANSTÄLLNING

En studierektor som envisas med att säga att

4 Lundagård (2007), *Minst lärartid för humanister*, webbartikel, 19 november 2007 (<http://lundagard.se/2007/11/19/minst-larartid-for-humanister/>)

”utbildningens syfte är att vara forskarförberedande” skrämmer bort 25 av 27 (och borde skrämja ännu fler, med tanke på hur den internakademiska arbetsmarknaden för forskare ser ut). Till en ökad attraktionskraft hör därför också att samverka med och undersöka behovet hos möjliga arbetsgivare utanför akademien – och tydligt visa att, och hur, man gör det, gärna med institutionaliserad medverkan från studenterna.

Vi är många som fnyst åt Bolognaprocessens krav på anställningsbarhet, men ingen student vill lämna sin utbildning och vara lika osäker som en forskare på vad man egentligen har lärt sig under resan. Varje kursplan borde innehålla något mål och moment där just den framtida yrkeskompetensen slipades.

- Bygg i samverkan nätverk med praktiker och arbetsgivare för att berika och utveckla undervisning och forskning – och för att öka studenternas möjlighet till anställning!

Det finns förstås många ytterligare recept att lägga till listan för dem som liksom jag tror att den demografiska nedgången ska mötas med en offensiv. Men 1) fler timmar, 2) högre kvalitet, 3) tuffare marknadsföring och 4) intensifierad samverkan bör vara en del av strategin.

Det finns även ett helt annat sätt att kompensera för ett eventuellt sviktande studentunderlag – genom uppdragsutbildning (men som förstås också kan byggas upp med hjälp av recepten här).

ATT TÄNKA NYTT ÄR STORT

En marknad som länge varit öppen för universitet och högskolor – men som ännu är långt ifrån inmutad eller mättad – är den som ges av möjligheten att sälja uppdragsutbildning till privata och offentliga organisationer. Det heter visserligen i förordning (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor att högskola får bedriva uppdragsutbildning ”bara om den knyter an till sådan högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå som högskolan har examensrätt för”, liksom att inte den inte får ha

”negativ inverkan på den högskoleutbildning som ... högskolan skall bedriva” – och därtill kommer förstås de hopplösa OH-påslag som alla högskolor och universitet har att brottas med och som knuffar priset uppåt. Men förordningarna som reglerar uppdragsutbildning får nog sägas vara av ”tillåtande” karaktär. Regelverket reser i praktiken inga hinder mot att bedriva uppdragsutbildning på de fält, på det sätt, och i den omfattning man önskar.

När det gäller de avgifter man har rätt att ta ut för sin uppdragsutbildning heter det i avgiftsförordning (1992:191) att ”myndighetens avgifter beräknas så att de helt täcker verksamhetens kostnader (full kostnadstäckning)”. (Förordningen föreskriver även att om det ackumulerade överskottet uppgår till mer än 10 procent av den avgiftsbelagda verksamhetens omsättning under räkenskapsåret, ”ska myndigheten lämna ett förslag till regeringen om hur hela överskottet ska disponeras”⁵.)

RESAN MOT NYA UPPDRAG

Men hur få uppdrag? Ja, vissa fakulteter och institutioner har en tacksam sats i det att regeringens satsningar på olika sektorer kan mynna ut i rena beställningar från landets myndigheter, utan att institutionen gjort några särskilda ansträngningar för att få ett uppdrag. För de allra flesta är det dock rimligen inte en god ”strategi” att sitta och vänta på att en förfrågan – från myndigheter, kommun, region, företag eller annan institution vid ens egen högskola – ska dyka upp. Knappast heller att ensamma på kammaren försöka gissa sig fram till möjliga behov hos möjliga

5 Oftast, när man frågar finansministern, vill de ha tillbaka överskott och själva bestämma hur pengarna ska användas. Riksrevisionen kritiserade för några år sedan, i skarpa ordalag, Karlstads universitets sätt att generera, handskas med och dölja överskott i samband med uppdragsutbildningar. (Se Riksrevisionen, 2006, *Karlstads universitets årsredovisning 2005*, revisionsrapport 2006-04-12).

kunder, eller att titta på vad man redan har i kursväg och ur detta plocka samman en som vad man hoppas blir attraktiv utbildning för en viss kategori yrkesverksamma.

SAMVERKAN – IGEN

Nej, också här slår jag ett slag för samverkan. En sådan process kan börja med ett enda möte, två personer emellan, en uppdragsgivare, en uppdragstagare, om å ena sidan den betalande organisationens brister, kunskapsluckor, problem och framtida utmaningar, å andra sidan möjliga utbildningsinsatser för att försöka lösa problemen och möta utmaningarna. I bästa fall pågår hos uppdragstagaren redan relevant forskning och undervisning som utbildningen kan byggas på och anknyta till.

Ungefär så här, men på en nationell skala, jobbar många utbildnings- och konferenskonsulter gentemot offentlig och privat sektor. Genom enkäter och telefonintervjuer skapar man sig en bild av vad handläggare, utredare, mellanchefer, chefer eller andra yrkeskategorier uppfattar som individuella eller organisatoriska brister, och så sätter man samman ett program på två dagar, som lockar 100 personer från olika delar av landet, och som betalar 7-8000 kr plus moms för att få vara med. En statsvetenskaplig institution har kanske högre ambitioner än ett tvådagarsprogram, men principen för en matchning mellan utbud och efterfrågan bör vara den samma.

Samverkan är alltså melodin för att hålla koll på – eller skapa – efterfrågan! Sen kan förstås uppdragsutbildningen i sig också ha en viktig funktion i att generera nya samarbeten och kontaktytor för forskning och utbildning.⁶

Låter det konstigt? Sälja utbildning? Det är nog bara att vänja sig, säger jag. Och om

6 Göteborgs universitet (2011), *Förstärkt organisation för ökad uppdragsutbildning vid Göteborgs universitet*, bilaga 4

du plockar fram entreprenören i dig – så blir åtminstone Jan Björklund glad.

TACK OCH HEJ FRÅN FÖRBUNDSREDAKTÖREN

Det här var min sista krönika. Det har blivit ganska många sådana under mina tre år som förbundsredaktör (fin titel, förresten), eftersom alla ni som skulle ha bidragit här till förbundssidornas ”diskussion om svensk statsvetenskap och dess utövare, gärna med relevans för dem utanför professionen” (så löd min programförklaring och uppmaning för nu tre år sedan), ja, ni har visserligen gjort just precis det – men i många andra fora! Därtill har ni haft fullt upp med att twittra, publicera er på DN Debatt, tala inför parlamentariker, försöka få in artiklar i internationella tidskrifter, skriva ansökningar, gå på möten, föreläsa, rätta tentor, planera undervisning, nervöst kika igenom resultatet av kursutvärderingar, fika, flirta lita med kollegan, åka på konferenser i Bryssel, nätverka, städa skrivbordet, vara med i radio och tv, scrolla i kommentatorsfälten och svära över att projektorn i aulan inte funkar. Ni har här och nu min förlåtelse – för att ni också inte levererade texter till förbundssidorna.

Magnus Erlandsson

RAPPORTER FRÅN ARBETSGRUPPERNA VID STATSVESENSKAPLIGA FÖRBUNDETS ÅRSMÖTE I VÄXJÖ 2012

Demokratisering – från kommunismens fall till den arabiska våren

Arbetsgruppen *Demokratisering – från kommunismens fall till den arabiska våren* avsåg främja forskning om demokratiseringsprocesser. För omkring 20 år sedan såg världen Sovjetunionen falla sönder. Händelsen var kulmen på två decennier av demokratisering; ett fenomen som oftast summerats som den tredje vägen. Demokratiseringen innebar att åtminstone ett 70-tal länder från 1970-talets